

Юлія Стребкова

Інтерсекційна стигматизація: феномен квір-духовності в Україні

Анотація. У статті розглянуто розвиток у сучасному українському суспільстві феномену квір-духовності. Наразі можна стверджувати: квір-духовність у світі проходить шлях від змін у свідомості до вибудови інфраструктури. Квір, у найширшому розумінні, це – все що виходить за межі прийнятної суспільної норми. Сучасна гендерна теорія спрямована до питань взаємозв'язку ідеології та науки у соціальній нормативності та має багато спільних із квір-дослідженнями методологічних підходів. Для соціально-філософського аналізу та прогнозування було застосовано інтерсекційний підхід. Широкий спектр характеристик, за якими розрізняють людей, спонукає досліджувати перетини векторів інтерсекційності, враховуючи історичний контекст та геополітичне становище. Зокрема, інтерсекційний перетин векторів сексуальності та релігійної (не)терпимості в сучасному українському суспільстві. Зроблено висновки про вплив цього перетину на становище українських жінок. Так, в Україні можна констатувати бурхливий розвиток квір-духовності у геополітичному форматі. Сама поява квір-духовності нерозривно пов'язана із дихотомією «свої–чужі» і спричиняє перерозподіл у таборах союзників та противників гарантування людських прав жінок. Можна прогнозувати подальше ігнорування гендерних досліджень і наукової аналітики у врегулюванні біополітичних питань; посилення репродуктивного тиску; утиски жінок-політичних, експертів і правозахисниць; порушення сексуальних та репродуктивних прав жінок в Україні.

Ключові слова: гендер, гендерні дослідження, інтерсекційність, квір-духовність, біополітика, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність.

Yuliia Strebkova

Intersectional Stigmatization: the Phenomenon of Queer Spirituality in Ukraine

Abstract. Development of phenomena of the Queer spirituality in modern Ukrainian society is reviewed in article. For social-philosophical analysis and forecasting has been applied Intersectional approach. Particularly, intersectional crossing of vectors of sexual and religion (un)tolerance in modern Ukrainian society is investigated.

Crossings of vectors of intersectionality is studying considering historical context and geopolitical situation. It is alleged that queer spirituality in the world is on the way from the changes in consciousness to creating infrastructure. In Ukraine, despite the church separate from the state, development and implementation of anti-discrimination legislation is in the focus of religious figures. However, the process of removing problems associated with SOGI beyond scientific approach: hounding of genderologists, substitution of concepts in terminology and legislation, the deterioration of education, formation of the transfer of value-regulatory system of social and philosophical problems to promote religion. It does not contribute to solving urgent problems in the social sphere and naturally lead to the deepening social and political crisis. Now, some important sources of influence on Ukrainian gender policy is outside the country. The main target of proreligion forces, including the Russian Orthodox Church – biopolitics, it is in the concept of "Russian world" and "spiritual tenets".

There are studies of set of different vectors ideology of "Russian world", which is the division into "us" and "them." This list is fairly stable over the past 15 years and must include ethno-national vector (combination rashism and Ukrainophobia), religious (orthodoxy) and vector SOGI. The ratio of these vectors varies, but is in dynamic, there has been increasing of religious pressure. The biggest danger, in our opinion, is not spread of religion, but its output outside their own religion: other forms of social consciousness - Science, Philosophy, Politics and Law thus can not perform their functions, while religion monopolizes outlook and enables creation so-called religious states.

This in turn, not only creates the grounds for all sorts of speculation, but runs counter to the development of effective social policy and complicates forecasting of the consequences of socially important decisions. The conclusions about the impact of this crossing on situation of the Ukrainian women had been done.

Keywords: gender, gender research, Intersectionality, queer spirituality, biopolitics, sexual orientation and gender identity.

На теренах України під егідою російського православ'я з 2010 року реалізується масштабний проект анти-гендер, функціонують об'єднання ЛГБТ-християн, а після візиту Патріарха Кирила до Папи Римського президент України отримав понад 100 тисяч (!) листів з вимогою не допустити появи в Конституції України дефініцій: «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність» [4]. У 2015 році Конституційна комісія ініціювала конференцію «Статус меншин і корінних народів в законодавстві України в контексті підготовки проекту змін і доповнень до Конституції України», де обговорювались перспективи включення до законодавства антидискримінаційних норм для захисту меншин. Нещодавно Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення Верховної Ради України розглядав питання про підготовку проекту Трудового кодексу України до другого читання. Після засідання комітету, яке було по різному оцінене у світських та релігійних ЗМІ, проект Трудового кодексу України надійде до другого читання «з урахуванням

поправок, які приводять його положення у відповідність до норм європейського законодавства» [8]. Проте, немає підстав стверджувати, що Кодекс буде прийнятий із заборонаю дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності (СОГІ).

Така активність свідчить про неабияку актуальність для сучасного українського суспільства взаємозв'язку соціального та природного, що виходить за межі політології, релігієзнавства чи соціальної психології. Зазначаючи міждисциплінарність гендерних досліджень, зауважимо, що аналіз закономірностей вибудови, функціонування й саморозвитку суспільства потребує соціально-філософської рефлексії.

Релігійні організації в Україні упродовж тривалого часу демонстрували неоднозначне ставлення до меншин. З одного боку, ініціювали ряд дискримінаційних законопроектів, переслідували ЛГБТ-активістів і право захисників [8; 9; 12], з іншого, – декларували певну толерантність. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВЦІРО) у

2007 році задекларувала: «Віруючі не мають ненависті або упередженого ставлення до осіб, які мають гомосексуальні схильності. Ми не виступаємо за дискримінацію осіб, які вважають себе гомосексуалістами» [3]. Зауважимо, що Патріарх Московський і всієї Русі Кирило на зустрічі з генеральним секретарем Ради Європи Турбйорном Ягланом у 2009 році запевнив: «Ми приймаємо будь-який вибір людини, у тому числі й у сфері сексуальної орієнтації. Це особиста справа людини. Ми завжди виступали категорично проти будь-яких репресій і дискримінації людей іншої сексуальної орієнтації» [14, 16]. Разом з тим у спеціальному Висновку Богословсько-канонічної комісії при Священному Синоді Української Православної Церкви, оприлюдненому 21 січня 2010 року стверджується, що «Православна Церква сприймає вибір кожної людини, в тому числі і в питаннях статевої самоідентифікації» [1]. Проте таке декларування суперечить законотворчим ініціативам українських прорелігійних політичних сил.

Сукупність знань про гомосексуальність постає розчленованою поміж наукою та релігійною мораллю. До того ж досить часто соціальні науки представлені дослідженнями та концепціями спрямованими на підтримку розхитаних позицій патріархату, а не на з'ясування об'єктивних причинно-наслідкових зв'язків. З'ясування такого роду закономірностей та встановлення об'єктивних причинно-наслідкових зв'язків входить до кола завдань соціальної філософії. Завжди актуальні для феміністичної філософії питання інакшості традиційно вирішуються у площині приватного та публічного. Наразі можна стверджувати: квір-духовність у світі проходить шлях від змін у свідомості до вибудови інфраструктури. У законодавстві України можна виділити більше двадцяти експліцитних, названих прямим чином, антидискримінаційних ознак. Серед них є стать, сексуальна орієнтація і ґендерна ідентичність, віросповідання, світогляд, релігія, тощо. Такі ознаки заторукають зв'язок і супідрядність соціального й природного, тож розглянемо їх докладніше.

У найбільш узагальненому вигляді будь-яка проблема біополітики полягає у взаємозв'язку природного та культурно-нормативного. Культурологічні, релігійні і натуралістичні трактування феномену сексуальності є принципово відмінними. Розробники квір-теорії (Л. Аусландер, Д. Батлер, А. Джагоз, Р. Рейд-Фарр, М. Фуко) стояли на соціоцентричних дослідницьких позиціях стосовно походження сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності. Сучасні квір-дослідниці роблять акцент на літературознавстві та рідко виходять за межі філософської антропології квір-суб'єкта. Зокрема, Е. Кософські Седжвік піддавала критиці генетичну визначеність сексуальної орієнтації. Загалом, термін квір (queer) походить з ненормативної лексики, має аналог у російській лайці і позначає людей, чия сексуальна орієнтація чи ґендерна ідентичність відмінна від нормативної. Квір-теологи працюють у релігійній царині, зокрема зосереджуються на пошуку біблейських шляхів вивільнення ЛГБТ-віруючих від стигматизації та дискримінації (М. Альтхаус-Рейд, Р. Госс, Д. Туту та ін.) Квір, у найширшому розумінні, це – все що виходить за межі прийнятої суспільної норми. Сучасна ґендерна теорія

спрямована до питань взаємозв'язку ідеології та науки у соціальній нормативності і має багато спільних із квір-дослідженнями методологічних підходів.

Соціально-культурні відмінності людей: клас, фах, релігійні та політичні переконання, хоча і є набутими, але можуть виступати важливими соціо-диференційними ознаками. Ці характеристики є штучно створеними і не можуть бути визначені у лабораторіях за допомогою аналізів чи вимірів, можуть бути приховані, а у разі необхідності, відносно легко набуті чи змінені за допомогою певного ритуалу. Належність до певної статі є біологічною ознакою, змінити її навіть на рівні анатомо-фізіологічних ознак значно складніше, а на генетичному рівні на сьогодні не можливо.

Сексуальність тісно пов'язана як зі статтю людини, так і з ґендером, тож важливо визначити ці поняття. Стать – це комплекс об'єктивно існуючих біологічних ознак репродуктивного характеру, що поділяє особин виду *Homo Sapiens* на самиць та самців – жінок та чоловіків, відповідно. Ґендер можна розглядати як штучно сформований набір соціально-культурних характеристик, що вважаються нормативними для тієї чи іншої статі. Звісно ґендер відсутній у природі і формується у людини в процесі соціалізації. Фактично, ґендер є соціально-рольовим статусом тієї чи іншої статі у певному суспільстві чи групі людей. Ґендерні розбіжності не лише різняться у різних народів та соціально-культурних груп, але й змінюються з плином часу як у ході історії, так і у житті конкретної людини. Подібною є ситуація із прийняттям та належністю до певної релігії. Незважаючи на свою штучність та мінливість, саме ґендер та інші соціокультурні статуси вирішують долю сучасної людини. Цікавою у цьому контексті є роботи О. Муллоканової із дослідження релігієзнавчо-правових аспектів шлюбно-сімейних відносин у міжрелігійних та міжконфесійних сім'ях в авраамічних релігіях. Ідеологічний контекст, що присутній у позначенні сексуальної орієнтації в сучасному українському академічному просторі, докладно розглянутий у роботі М. Мостяєва [10].

Зазначимо, що не лише ставлення до сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності є предметом маніпуляцій і призводить до серйозних соціальних деформацій. Якщо акцентувати увагу на розбіжностях людей за віком – виникає ейджизм, на СОГІ – сексизм, за національністю – нацизм та ін. Ознака, покладена у основу розподілу людей та належності їх до певної групи може бути загалом міфічною, синтетичною. Наприклад, фашизм Третього рейху використовував концепт «Арійської раси».

Зауважимо, що сучасна світова релігія може «перекривати» всі інші відмінності. Всі, окрім статевих та ґендерних. Стать та ґендер – є базовими у будь-якому розподілі людей, що відповідно впливає на визначення нормативної та девіантної сексуальності. Складається враження, що саме існування гомосексуальності викликає нетолерантне ставлення представників більшості сучасних релігій до грішників та є необхідною складовою закликів до агресії. Біблейські символи гріха: міста Содом і Гоморра нерозривно пов'язують із гомосексуальністю. Наукове підтвердження природності існування гомосексуальних особин, з'ясування закономірності

наслідування та поширення цієї ознаки суперечить ідеї, що гомосексуальність це всього лише спосіб життя – вибір грішної людини. Апологетів світових релігій значно більше, ніж представників та захисників ЛГБТ-спільноти, тож у масовій свідомості поширилась та усталилась думка про те, що сексуальна орієнтація і є просто способом життя. Разом з тим, релігійні організації, секти та так зване духовенство являють собою, також, групи зі специфічним, не притаманним сучасній більшості, способом життя. Отже, розробка та впровадження антидискримінаційного законодавства для релігійних діячів перебуває у центрі уваги, навіть зважаючи, що церква в Україні відділена від держави.

У міжнародних нормативних документах, також є ряд антидискримінаційних ознак, серед яких є стать, ґендер, СОГІ, релігія та переконання. Радикально змінити ситуацію на користь одного з векторів інтерсекційної взаємодії можна лише встановивши диктатуру однієї з «дискримінованих груп», наприклад у релігійній державі. Тож для відволікання від дискримінації та порушення принципів соціальної справедливості створюється інверсія об'єкта та суб'єкта дискримінації: поширюється міф про «гомодиктатуру».

Цікаві процеси відбуваються наразі і у самій ЛГБТ-спільноті [9; 10; 12]. Кількість тих, хто практикує гомосексуальні зв'язки як спосіб життя (ЧСЧ), зростає у рази, а гомосексуалів з'являється все більше у релігійних організаціях. «Свої» за релігійною ознакою (причому міжконфесійні розбіжності не відіграють тут значної ролі) змішуються зі «своїми» як квір. Статева належність у ЛГБТ-спільноті, теж впливає на розподіл ресурсів і доступ до прийнятих рішень. Застосовуючи теорію інтерсекційності, можна з'ясувати чому серед груп, що перебувають під впливом множинної дискримінації, саме чоловіки-геї знаходяться у центрі уваги політикуму. На особистісному рівні людина, з відмінною від більшості СОГІ, має конфлікт, але можна стати «своїм» і «особливим» за новим переліком ознак, наприклад ЛГБТ-християнином. Християнська світова релігія втрачає свої позиції у конкуренції з ісламом і стає більш толерантною у ставленні до особливих характеристик своїх прихожан. Проте таке розмаїття розмиває моноліт певної релігії, що важливо для процесу клерикалізації і залучення послідовників з різних країн та народів.

Широкий спектр характеристик, за якими розрізняють людей, спонукає досліджувати перетини векторів інтерсекційності, враховуючи історичний контекст та геополітичне становище. Зауважимо, що у сучасних умовах наслідки локальних конфліктів не віддалені у часі і можуть мати глобальний характер. Наразі «Русский мир»⁷ об'єднує ліві і праві політичні сили проти всього, що не входить, на думку російських ідеологів, до поняття традиційної цінності та духовні скрепи Православ'я. Вживання образливих назв у мові ненависті: «Толерасты», «Пиндосия» та «Гейропа», які почали з'являтися у ЗМІ, підтримуваних режимом Януковича публіцистів та політехнологів, досягло свого апогею у 2013 році. Цікаво, що апологети «Русского мира» повсякчас

намагаються звільнити європейців від європейських цінностей: «шло-бежало время и в начале XXI столетия пришлось нашей, – временно порушенной, – стране спасти Западную Европу от Пиндосии в четвертый (!) раз» [13].

Сучасні соціально-культурні процеси значно складніші за простий розподіл на своїх і чужих. Через принципи, критерії поділу і ставлення до «інших» нормативна титульна група проявляє справжні, а не задекларовані інтереси. Набір різних векторів у ідеології «Русского мира», за якими відбувається розподіл на «своїх» та «чужих», доволі стабільний протягом останніх 15 років і обов'язково включає етно-національний вектор (посідання рашизму та українофобії), релігійний (ортодоксальність) і вектор СОГІ. Вороги Росії обов'язково пов'язані за цими векторами: «появилась переписка российского активиста ЛГБТ-движения Николая Алексева с представителями Госдепартамента США, которые отметили его вклад в организацию митинга в поддержку прекращения российской агрессии против Украины» [18].

Співвідношення цих векторів змінюється, проте має певну динаміку: спостерігається посилення релігійного тиску. Принцип розподілу на «своїх» та «інших» як ворогів прийшов до нас саме з релігії: «хто не з нами – той проти нас» стверджує Євангеліє від Матвія. За ортодоксальними релігійними уявленнями, гомосексуальна та будь-яка відмінна від цисґендеру ідентичність є лише небажаним способом життя, але водночас становить неабияку небезпеку «духовним скрепам». Саме з Росії походить сучасний Хейтріотизм (Hatriotism) як ненависть до людей та явищ за вказівкою влади – ненависть до ворогів православ'я: «Никому не удастся остаться в стороне. Потому что, бездействуя, вы пособничаете врагу» [17].

Можливість того, що «Русский мир» стане просто частиною світової культури є, на нашу думку, малоімовірною тому, що за суттю цей концепт є нетерпимим до проявів будь-якої «несвоєї» культури. Фанатично релігійний «Русский мир» схожий з радикальним ісламським ІДІЛом у знищенні культури, до якої торкається. Популярні нині в Україні комісії по захисту традиційних цінностей та моралі є доказами цьому. Зауважимо, що розробники цих ініціатив, як правило, знаходяться поза межами нашої країни [5, 14].

Відсутність соціальної справедливості у суспільстві релігія «компенсує» своїм прихильникам нагородами у потойбічному житті. Монопольне право на істину, недосяжність для критики і відсутність суспільного контролю поширюється не лише на божество, а й на релігійну структуру. На практиці це означає безкарну дискримінацію представниками релігійної спільноти інших людей за будь-якою ознакою. Отже, становище геїв-християн буде значно безпечнішим ніж, наприклад, становище жінок-правозахисниць.

Варто зауважити, що виведення проблем пов'язаних із СОГІ за межі наукового підходу: травля сексологів, підміна понять у термінології та законодавстві, перенос формування ціннісно-нормативної системи з філософської проблеми до ідеології духовних скреп не сприятиме розв'язанню актуальних завдань у соціальній сфері. Це закономірно призведе до поглиблення соціально-політичної кризи. Найбільшою небезпекою, на нашу

⁷ Тут та надалі матеріали з російських джерел цитуються мовою оригіналу зі збереженням лексики.

думку, є не поширення релігії, а вихід її за межі власне релігії: інші форми суспільної свідомості – наука, філософія, політика та право при цьому не можуть виконувати свої функції, у той час як релігія монополізує світогляд і уможливує створення так званих релігійних держав. Це у свою чергу, не лише створює підстави для різного роду спекуляцій, а й чинить перепони для розробки ефективної соціальної політики і ускладнює прогнозування наслідків прийняття суспільно важливих рішень.

Духовні скрепи «Русского мира» не оригінальні і шукають підтримки у релігійних ортодоксів всього світу. У 2012 році, на 21-ій сесії Ради з прав людини Генеральної асамблеї ООН, Росія ініціювала прийняття резолюції про захист традиційних сімейних цінностей, яка фактично заперечує концепцію різних форм сім'ї. Під тиском опинилися не лише ЛГБТ-сім'ї, а й матері-одиначки, шлюби чайлдфрі, подружжя, які звертаються до репродуктивних послуг допоміжного материнства та ін. Православ'я в Україні як будь-яка правова (ортодоксальна) течія прагне вивиситись за рахунок нетерпимості до будь-яких відхилень від «догми нормальності». Як і католицьке керівництво, Московський патріархат перебуває поза межами нашої держави та українського законодавства, тож насторожує той факт, що захист традиційних цінностей входить до воєнної доктрини Росії [2, 14]. Відповідно, ненормативна духовність може становити «загрозу» Росії та належить до сфери безпеки і захисту російських інтересів. «Достигла ли былая предосудительность той степени толерантности, за которой – точка невозврата? Вопрос не праздный. Это угроза национальной безопасности» [11]. Наголосимо, що розподіл за статтю та ґендером є базовим розподілом на «своїх» та «чужих». Група людей, що планує агресивне вторгнення, як то бойовики ІДІЛ, Талібану або Русского мира буде всіляко посилювати ґендерну ієрархію всередині своєї спільноти. Саме вивисуючись і розпоряджаючись «своїми жінками», чоловіки певної соціально-культурної спільноти відчують правильність ставлення до «чужих». Примітно, що згідно біблейської легенди, коли содоміти підступили до Лота, щоб пізнати мужів, які прийшли до нього, – праведник пропонує віддати їм на наругу своїх незайманих доньок. (Біблія, пер. І. Огієнка, Буття:19 5-8).

У Катехизмі Католицької Церкви, що має силу і для греко-католиків України, подибуємо настанову про ставлення до чоловіків і жінок, які мають глибоко закорінені гомосексуальні нахили: «У ставленні до них слід уникати будь-яких ознак **несправедливої дискримінації**» [7]. Зацікавлення викликає як саме формулювання, що передбачає можливість існування справедливої дискримінації, так і група, до якої її має бути застосовано. У п. 2433 компендіуму католицького вчення стверджується, що доступ до праці і до фаху повинен бути відкритий для всіх, без несправедливої дискримінації: чоловікам і жінкам. Апологети клерикалізму повсякчас залякують так званою «гомодиктатурою», наголошуючи при цьому, що меншість не може диктувати свої умови більшості українців. Разом з цим навіть найменш численні прорелігійні організації та конфесії

християн України підписують листи-звернення з вимогою обмежити права **всіх** жінок. На початку 2017 року ВЦІРО відкрито виступило проти ратифікації Україною Стамбульської конвенції. Причина: ЛГБТ-загрози традиційним цінностям, що нібито містяться у змісті терміну ґендер. Варто наголосити, що українське духовенство офіційно виступає проти міжнародної конвенції, яка спрямована на попередження насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Одразу ж після роз'яснень щодо надуманості цієї «причини» [5, с. 8], релігійна верхівка, більшість якої становлять чоловіки, що не лише не вагітніють, а й загалом не беруть участь у репродукції, виступає з вимогою заборонити жінкам переривати свою вагітність. Поданий до Верховної Ради 27 березня 2017 року антиабортний законопроект №6239, як і попередні подібні ініціативи, звісно ж не має прямого стосунку до дискримінації сексуальних меншин, проте суттєво обмежує репродуктивні права більшості – жінок України.

Відволікаючи населення згадками про СОГІ у трудовому кодексі, гальмується відміна дискримінаційних обмежень щодо жінок на ринку праці: досі існує майже півсотні робіт, які за законом не доступні для жінок України. Цілком можливо, що зі статі Кодексу Законів про Працю може бути прибрана гарантія недискримінації на ринку праці за ознакою статі.

Висновки та перспективи дослідження. В Україні можна констатувати бурхливий розвиток квір-духовності у геополітичному форматі. Сама поява квір-духовності нерозривно пов'язана із дихотомією «свої–чужі» і спричиняє перерозподіл у таборах союзників та противників гарантування людських прав жінок. Легітимація квір-християнства офіційною православною церквою у поєднанні зі стигматизацією геїв-християн породить нову розстановку сил на ідеологічному фронті. Такі зміни можуть торкнутись найбільших соціальних груп, посилити політичну нестабільність, змінити конфігурацію більшості та меншості в Україні і загалом стати підґрунтям для створення релігійної держави.

Можна прогнозувати подальше ігнорування ґендерних досліджень і наукової аналітики у врегулюванні біополітичних питань; посилення репродуктивного тиску; утиски жінок-політичних, експертки і правозахисниць; порушення сексуальних та репродуктивних прав жінок в Україні. Конфесія, що не підтримає пряму відкриту дискримінацію жінок, зможе зібрати під свої покрови більше прихожанок, але загалом це не сприятиме покращенню ставлення церковних еліт до віруючих жінок. У цьому контексті, перспективним, на нашу думку, може бути дослідження ґендерних чинників формування довіри населення до церкви.

Література:

1. Висновок Богословсько-канонічної комісії при Священному Синоді Української Православної Церкви з питання абортів та визнання одностатевих шлюбів // Суми Православные / Украинская Православная Церковь [сайт]. – [21 січня 2010 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orthodoxy.sumy.ua/?p=2079>.
2. Військова доктрина Російської федерації [текст]. – [10 Січня 2015 р.] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.

3. Декларація Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій «Про негативне ставлення до явища гомосексуалізму та спроб легалізації так званих одностатевих шлюбів (реєстрації одностатевих партнерств)» від 15 травня 2007 р. // IPC – Інститут релігійної свободи, м. Київ [сайт]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=328&catid=50&itemid=78&lang=uk.
  4. Загальноукраїнський католицький суспільно-релігійний часопис (CREDO) [сайт]. – [19 Лютого 2016 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/02/152429>.
  5. Зустріч із Всеукраїнською радою церков // Вісник Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості». – 2017. – № 13. – 13 с.
  6. Именем традиции: попытки заставить замолчать представителей сообщества ЛГБТ. – ARTICLE 19. – 2013. – 40 с.
  7. Катехизм Католицької Церкви / Оприлюднений Папою Іваном-Павлом II 11 жовтня 1992 р. // Катехизм Католицької Церкви [сайт]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://catechismus.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=101&Itemid=42.
  8. Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення Верховної Ради України [офіційний сайт]. – [12 квітня 2017 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://komspip.rada.gov.ua/news/main_news/73521.html.
  9. Крига скресла. Становище ЛГБТ в Україні у 2015 р. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2016. – 32 с.
  10. Мостяєв Олександр. «Гомосексуалізм» чи «гомосексуальність»: проблема вживання терміна в українській мові // Українознавчий альманах. – 2012. – № 9. – С. 61 – 65.
  11. Народний Собор [Офіційний сайт руху]. – [11 Травня 2015 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.narodsobor.ru/events/demography/25477-krizis-semi-groznyj-priznak-koncza-vremyon#.VreZ6D_DhC0.
  12. Новий початок. Становище ЛГБТІ в Україні у 2016 р. / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2017. – 56 с.
  13. Новиков Б.В. Євроінтеграція или евроокупація? [відео]. – [16 Січня 2010 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kruptivl.at.ua/news/b_novikov_evrointegracija_ili_evrookkupacija/2013-01-16-606.
  14. Основи Соціальної концепції Руської Православної Церкви // Офіційний сайт Московського патріархату – [19 Лютого 2009 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/ua/db/text/1207692.html>.
  15. Патриарх Кирилл считает гомосексуализм грехом, но критикует репрессии в адрес геев // Интерфакс [сайт]. – 23 грудня 2009 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interfax.ru/society/news.asp?id=116219>. – Пер. з рос.
  16. Перше інформаційне агентство «Волинські новини» [сайт]. – [23 Грудня 2009 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.volynnews.com/news/rest/patriarkh_kyryl_zastupyvsya_za_heyiv/.
  17. Послесловие // Проект Россия – 3. Третья книга. Третье тысячелетие. Без автора. Москва, 2009 [текст]. – [12 Грудня 2011 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.x-libri.ru/elib/none_002/00000206.htm.
  18. США разочаровались в российской оппозиции и ставят на ЛГБТ-движения // Севастопольский новостной портал ForPost [сайт]. – [17 Листопада 2015 р.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sevastopol.su/world.php?id=81730>.
- References:**
1. Vysnovok Bohoslovsko-kanonichnoi komisii pry Sviashchennomu Synodi Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy z pytannia abortiv ta vyznannia odnostatevykh shliubiv // Sumy Pravoslavnye / Ukraynskaia Pravoslavnaia Tserkov [sait]. – [21 sichnia 2010 r.]. – Rezhym dostupu: <http://orthodoxy.sumy.ua/?p=2079>.
  2. Viiskova doktryna Rosiiskoi federatsii [tekst]. – [10 Sichnia 2015 r.]. – Rezhym dostupu: <http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.
  3. Deklaratsiia Vseukrainskoi Rady Tserkov i relihiinykh orhanizatsii «Pro nehatyvne stavlennia do yavyscha homoseksualizmu ta sprob lehalizatsii tak zvanykh odnostatevykh shliubiv (reiestratsii odnostatevykh partnerstv)» vid 15 travnia 2007 r. // IRS. – Instytut relihiinoi svobody, m. Kyiv [sait]. – Rezhym dostupu: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=328&catid=50&itemid=78&lang=uk.
  4. Zahalnoukrainskyi katolytskyi suspilno-relihiinyi chasopys (CREDO) [sait]. – [19 Liutoho 2016 r.]. – Rezhym dostupu: <http://www.credo-ua.org/2016/02/152429>.
  5. Zustrich iz Vseukrainskoiu radoiu tserkov // Visnyk Mizhfraktsiinoho deputatskoho obiednannia «Rivni mozhyvosti». – 2017. – № 13. – 13 s.
  6. Ymenem tradytsyy: popytky zastavyt zamolchat predstavyteli soobshchestva LHBT. – ARTICLE 19. – 2013. – 40 s.
  7. Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy / opryliudnenyi Papoiu Ivanom-Pavlom II 11 zhovtnia 1992 r. // Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy [sait]. – Rezhym dostupu: http://catechismus.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=101&Itemid=42.
  8. Komitet z pytan sotsialnoi polityky, zainiatosti ta pensiinoho zabezpechennia Verkhovnoi Rady Ukrainy [ofitsiinyi sait]. – [12 kvitnia 2017 r.]. – Rezhym dostupu: http://komspip.rada.gov.ua/news/main_news/73521.html.
  9. Kryha skresla. Stanovyshche LGBT v Ukraini u 2015 r. / Tsentr «Nash svit ». – K.: Tsentr «Nash svit», 2016. – 32 s.
  10. Mostiaiev Oleksandr. «Homoseksualizm» chy «homoseksualnist»: problema vzhivannia termina v ukrainskii movi // Ukrainoznavchyi almanakh. – 2012. – № 9. – S. 61 – 65.
  11. Narodnyi Sobor [Ofytsyalnyi sait dvyzhenia]. – [11 Travnia 2015 r.]. – Rezhym dostupu: http://www.narodsobor.ru/events/demography/25477-krizis-semi-groznyj-priznak-koncza-vremyon#.VreZ6D_DhC0.
  12. Novyi pochatok. Stanovyshche LGBTI v Ukraini u 2016 r. / Tsentr «Nash svit». – K.: Tsentr «Nash svit», 2017. – 56 s.
  13. Novykov B.V. Evroyntehratsyia yly evrookkupatsyia? [video]. – [16 Sichnia 2010 r.]. – Rezhym dostupu: <http://kpu->

- putivl.at.ua/news/b_novikov_evrointegracija_ili_evroo_kkupacija/2013-01-16-606.
14. Osnovy Sotsialnoi kontseptsii Ruskoj Pravoslavnoi Tserkvy // Ofitsiyni sait Moskovskoho patriarkhatu. [tekst]. – [19 Liutoho 2009 r.]. – Rezhym dostupu: <http://www.patriarchia.ru/ua/db/text/1207692.html>.
15. Patriarkh Kyryll schytaet homoseksualizm hrekhom, no krytykuet repressy v adres heev // Ynterfaks [sait]. – 23 hrudnia 2009 r. – Rezhym dostupu: <http://www.interfax.ru/society/news.asp?id=116219>. – Per. z ros.
16. Pershe informatsiine ahentstvo «Volynski novyny» [sait]. – [23 Hrudnia 2009 r.]. – Rezhym dostupu: https://www.volynnews.com/news/rest/patriarkh_kyryl_zastupyvsya_za_heyiv/.
17. Posleslovye // Proekt Rosssyia – 3. Tretia knyha. Trete tysyacheletye. Bez avtora. Moskva, 2009 [tekst]. – [12 Hrudnia 2011 r.]. – Rezhym dostupu: http://www.x-libri.ru/elib/none_002/00000206.htm.
18. SShA razocharovalys v rossyiskoi oppozytsyy u staviat na LHBT-dvyzhenyia // Sevastopolskyi novostnoi portal ForPost [sait]. – [17 Lystopada 2015 r.]. – Rezhym dostupu: <http://sevastopol.su/world.php?id=81730>.

УДК:[356.15+364-22](477)"36"

Тетяна Тесленко

Феномен волонтерства в історії та культурі України

Анотація. Сьогодні феномен волонтерства в сучасній Україні перебуває в полі соціополітичного дискурсу громадянського суспільства, викликаючи науковий інтерес до нових напрямів досліджень української науки. Він є об'єктом досліджень не тільки філософів, істориків, психологів, політологів і фахівців у сфері соціальної роботи, але й економістів, оскільки сфера патронованих владою суспільних відносин і сфера міжнародних відносин, тісно пов'язані з цілою низкою суто економічних питань.

У зв'язку з цим актуалізується завдання поглибленого, адекватного нинішнім умовам реалізації практики волонтерства з урахуванням сучасних підходів, аналізу його соціокультурних трансформацій, дискурсів та наративів. Порівняно із західноєвропейськими державами становлення волонтерства в Україні має певні відмінності щодо його одночасного прояву у всіх сферах життя суспільства. Україна також має могутні історичні й культурні передумови щодо існування волонтерства в контексті благодійності, які, своєю чергою, є джерелом для розвитку системи духовних і моральних цінностей в наш час. Аналізуючи феномен волонтерства, авторка вважає доцільним у межах цієї праці дати ретроспективу участі козацтва в благодійності. В умовах сьогодення волонтерство – це той громадянський «капітал», що компенсує недоліки діяльності державних структур і одночасно є рушійною силою консолідації громадянського суспільства.

Tetyana Teslenko

The Phenomenon of Volunteering in Ukrainian History and Culture

Abstract. Nowadays the phenomenon of volunteering in Ukraine is represent in the discourses of the civil communities and social politics being of potential scientific interest for many research spheres which are new in Ukraine. The Imporetance of its deep analyses is undisputable taking into consideration the interdisciplinary mode of the reseach and possibilities of the contemporary approaches to ils analyses. In comparison with volunteering in Western Europe, there are certain differences in our country concerning socio-cultural practices, their actors and beneficiates. However, post-colonial reality in Ukraine has placed more emphasis. The priority factor in national consolidating towards its transformation into a political nation was civil society. Of great significance is the fact that the phenomenon of volunteering in Ukraine is taking place on the solid foundation of Ukrainian history and culture beginning with the Ancient Rus and Zaporozhskaia Sich where the relations of interdependence, assistance and other social values were formed. Compared the liberal theories of Western Europe volunteering in Ukraine is characterized the collective treating of the autonomous individual connected with the Christian feelings of lave others and sympathy for suffering. This is that civil «capital» that can compensate the deficiency of the state bodies in practices of volunteering as a form of the social integration of people separated by their private interest but who are, fact the decisive force of consolidation of the Ukrainian society.

The gender factor is taken into account, in particular, to overcome social injustice and a policy of non-discrimination in Ukraine.

Keywords: discourse, concept, charity, social and culture transformations, war conflicts.

Постановка проблеми. У сучасній Україні волонтерство як соціокультурний феномен є об'єктом досліджень не тільки філософів, істориків, психологів, політологів і фахівців у сфері соціальної роботи, але й економістів, оскільки сфера патронованих владою суспільних відносин і сфера міжнародних відносин, тісно пов'язані з цілою низкою суто економічних питань.

Науковий інтерес до інституційної політичної науки, і у зв'язку з інституційною економічною теорією, зокрема, сприяє появі нових напрямків теорії в цілому. При цьому соціокультурні трансформації останніх років змушують учених зосередити увагу на відносинах держави і громадянського суспільства, на наявності або відсутності цивільних традицій, правових структур, соціокультурних підстав і

передумов з позицій історії та культури.

Соціальні процеси, пов'язані з діяльністю волонтерів, із самим концептом «волонтер», маючи тенденції до зростання, практично не аналізуються. Водночас ця проблематика охоплює достатньо широке коло питань, що стосуються як діяльності волонтерів у зоні військових конфліктів, так і добродійної роботи з інвалідами, безробітними, людьми, які потрапили в складну життєву ситуацію. Тим часом гостра дискусійність, пряма залежність розв'язання соціальних проблем від волі політичної еліти вимагають фокусування уваги вчених на дослідженні вказаних вище невідрефлексованих проблем.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням людської поведінки, включаючи